

Järnbrott

Kerstin & Christer Nordström

Christer Nordström Arkitektkontor AB, Askim

Historien om ett solvärmeexperiment som blev ett exempel på odlandets sociala kvalitet

---

Våren 1986 var ombyggnaden av huset på Rundradiogatan 12 i Järnbrott klar. Det hade blivit ett solhus med ett luftsolvärme-system och ett växthus med odlingslotter både inne i växthuset och utomhus på den före detta gräsmattan.

Idéer och tankar om tekniska konstruktioner och social organisation hade äntligen intagit sin fysiska skepnad. Hur skulle nu utfallet bli? Skulle solen ge det värmestillskott vi räknat med, skulle hyresgästerna ta växthuset i besittning och få de skördar och den gemenskap vi hoppades på? Ja, det var bara att vänta och se tiden an.

Vi var vid den tiden mycket uppskrivade efter år av intensivt arbete i både med- och motgång för att ro projektet och experimentet iland. Ombyggnadsarbetena med alla olika entreprenörer och hantverkare hade gått mycket bra. De var alla mycket entusiastiska och visade sig mycket kreativa när olika oförutsedda problem dök upp. Till och med den heliga tidplanen kunde hållas med endast smärre problem.

Christer hade vid ansökan om experimentbyggnadslån även förvissat sig om att det fanns pengar anslagna för honom att kunna närvara på byggplatsen, samt att

det fanns pengar för oförutsedda utgifter som dök upp under byggets gång. Teori och praktik är inte alltid samma sak. Detta gjorde att vi fick en "feed-back" och såg vilka moment som gick bra och var man bör tänka sig en vidareutveckling i framtiden.

När ombyggnaden var klar samlade vi alla hyresgäster en kväll och visade diabolbilder från ombyggnaden och berättade om solvärmesystemets funktion och svarade på frågor. De verkade ha förstått principerna men när nästa eldningssäsong startade förstod vi att så var nog inte fallet. När vi gick runt och frågade om de hade tillräckligt varmt i lägenheterna svarade de att "ja nog var det varmt" men de var mycket bekymrade, för elementen i deras hus var kallare än i grannhusen. Då fick vi gå ut med ny och bättre information (se bilden) och idag tar hyresgästerna själva emot skolklasser och förklarar solvärmesystemet för dessa.

Växthuset överlämnades samma kväll i hyresgästernas vård. Alla lägenheter fick två odlingsbäddar i växthuset och en odlingslott utomhus. Många hyresgäster kände sig osäkra då endast ett fåtal hade nå-

SÅ HÄR FUNGERAR SOLVÄRMEN I RUNDRADIOGATAN 12

① I solfångaren på taket värms luft av solstrålningen

② Den solvarma luften "flåktas" ner i alla ytterväggarna i en luftspalt som finns mellan den gamla väggen och isoleringen. Luften värmer upp väggarna.

③ Värmen vandrar sakta in genom ytterväggarna till lägenheterna.

Det väcker med att väggarna är ett par grader varmare än inomhus för att hålla värmen i lägenheterna — väggarna värmer fastän de knappast ens känns varma när man tar på dem.

④ Om inte solvärmen i väggen väcker till, så sätter elementen på. Ofta väcker det med lite tillskottsvarme på elementen som komplement till solvärmen.

Om elementen är kalla eller ljumma så betyder inte det att värmen är brasig — utan tvärtom betyder det att solvärmen fungerar!

gon efarenhet av odling. Efter några veckor tog en grupp odlingsintresserade initiativet till en studiecirkel i trädgårdsodling och fler anslöt sig.

Så småningom blev det dags att sätta plantor i odlingsbäddarna och allteftersom dagarna gick togs allt fler odlingsbäddar i anspråk. Nu dök ett nytt problem upp. De behövde en termometer och andra redskap för odlingen. Hur skulle detta lösas? Jo, en växthusförening bildades med en styrelse och en kassa för gemensamma utgifter. Ett tomt rum i källaren i anslutning till växthuset blev samlingsrum med fina dukar på borden, gardiner och draperier samt några hyresgästers konstverk på väggarna. Rummet kallas idag för "Huldäs café" och används vid möten och gemensamma fester.

Inne i växthuset växte tomat och gurkplantorna med väldig fart och mitt i sommaren var det som en djungel av all frodighet. Utomhus växte potatis, grönsaker och en mängd vackra blommor. Ett par aktiva hyresgäster snickrade ihop två stora komposter för trädgårdsavfall som placerades intill utomhusodlingarna.

Hur har det gått sen? Jo, skördarna har blivit allt bättre och gräsmattorna allt mindre i takt med att hyresgästerna själva utökat sina odlingslotter. Gemenskapen har växt och skötslen av huset fungerar mycket bra. Nu önskar sig de boende en bättre kompost för att även kunna kompostera allt sitt organiska hushållsavfall då de är i stort behov av jordförbättringsmedel till sina odlingar.

Solvärmesystemet har sedan det togs i drift 1986 fungerat mycket bra. Vi har utan undantag valt en teknik som är enkel och begriplig vilket har resulterat i ett system som är lätt att sköta och som nästan inte kan krångla.

Mätningar av energiförbrukningen som gjorts under ett par år visar att "solhuset" drar ca 40% mindre värme från radiatorsystemet än ett likadant ombyggt hus utan solvärmesystem.

Erfarenheter

Huset i Järnbrott kom till efter erfarenheter och idéer vi fått från vårt eget solhus. Under början av 1980-talet hade vi mängder av studiebesök och intresset var mycket stort. Solvärmesystemet fungerade bra och borde kunna fungera bra även på flerbostadshus, både nya och gamla. Men det var i växthuset vi nådde fram till hela människan. Där förstod hon plötsligt solvärmens med alla sinnen, där blev hon kreativ och började själv skapa utifrån sina egna erfarenheter och där visade det sig att många var intresserade av odling, av giftfria grönsaker och ren miljö. Det var därför viktigt för oss att se solvärmens och växthuset som en helhet som hör ihop, även om de funktionsmässigt fungerar var för sig.

Järnbrott är inget boendesamverkansprojekt utan idéerna och initiativet kommer helt från oss. Att det blev just huset på Rundradiogatan 12 var mer eller mindre en slump. Många hyresgäster var nog lite skeptiska vid vår första presentation av projektet eftersom de vare sig sett eller hört talas om något liknande. Därför hade de också svårt att föreställa sig hur allt skulle fungera. Frågar man dem idag, efter fyra år, är alla mycket positiva och skulle inte vilja vara utan det.

Ren teknik är ofta tråkig och oförståelig men satt i ett socialt och ekologiskt sammanhang, som ett växthus, sammanflätas de båda och medverkar till att öka kunskaps- och medvetandenivån hos människorna.